

Avtalsbilaga 4

Slutrapport för projekt inom Miljömiljarden, Stockholm stad

Diarienummer för ursprunglig ansökan: 465-2787/2005

Projektets nummer och namn: B 78 Anläggande av 11 groddammar vid stadens sjöar

Datum för slutrapporten: 2007-08-15

(Se separata anvisningar för hur rapporten ska fyllas i)

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	4
1.1 BESKRIVNING OCH SYFTE	4
1.2 BAKGRUND OCH UTGÅNGSLÄGE	4
2 MÅL OCH RESULTAT	5
2.1 PROJEKTMÅL OCH DERAS UPPFYLLELSE	5
2.2 PROJEKTETS RESULTAT I RELATION TILL MÅLEN I STOCKHOLMS MILJÖPROGRAM	5
2.3 PROJEKTETS PÅDRIVANDE ROLL	5
2.4 TEKNISKA LÖSNINGAR	5
2.5 ATTITYD- OCH BETEENDEFÖRÄNDRINGAR	5
2.6 EJ UPPNÅDDA MÅL	5
3 PROJEKTEKONOMI	6
3.1 BIDRAG OCH KOSTNADER	6
3.2 BESPARINGSPOTENTIAL	6
3.3 LÖPANDE KOSTNADER	6
4 ARBETSSÄTT	7
4.1 PROJEKTORGANISATION	7
4.2 SAMARBETE MELLAN AKTÖRER	7
4.3 KVALITETSSÄKRING	7
4.4 KUNSKAPSSPRIDNING	7
5 ERFARENHETER	9
5.1 SAMLADE ERFARENHETER OCH SLUTSATSER	9
5.2 FRAMGÅNGSFAKTORER	9
5.3 FÖRVALTNING AV DET GENOMFÖRDA PROJEKTET	9
5.4 PROJEKTDOKUMENTATION OCH STYRNING	9
5.5 FÖLJDÅTGÄRDER	9
5.6 PROJEKTETS REPLIKERBARHET	9
6 KONTAKTUPPGIFTER	10
7 BILAGOR	11
BILAGA 1 – SAMMANFATTAT OMDÖME	12

Sammanfattning

Många av stadens kärr och våtmarker har dikats ut, miljöskulden är stor för dessa biotoper. Genom att gräva groddammar i anslutning till naturmark vid stadens sjöar skapas sådana miljöer vilket torde gynna groddjurens fortlevnad. Totalt anlades 13 st groddammar varav två större (ca 200 kvm) s.k. salamanderdammar och 11 st mindre (30-45 kvm). Dammarna grävdes i februari 2007, ca 1,5 meter djupa - tillräckligt för att undvika uttorkning under sensommaren.

Våren 2007 noterades naturlig grodlek i Långsjödammen och salamanderlek i Fagersjödammen, Judarn - salamanderdammen, troligen även i Judarn - lilla dammen, Råckstadammen, Kyrksjölötsdammen och Laduviksdammen. Grodrom/ungel sattes ut efter grodleksperioden i Kasby-, Sköndals-, Forså-, Fagersjö-, Råcksta-, Kanaan-, och Lillsjöparkdammarna. Groddjur utvecklades efter samtliga utsättningar men i Kasby-, och Fagersjödammarna försvann de efter en tid - uppätta av bl.a snok.

Dammarna har karterats och undersökts under våren 2007 i ett examensarbete för att erhålla en grund för en utvärdering. Vattennivån i dammarna följer grundvattennivån, den har sjunkit under sommaren 2007 men det har inte fötts farhågor om att de skall riskera att torka ut. Dammarna har intresserat och engagerat allmänheten, en MC-klubb, en lokal naturskyddsförening, en golfklubb och en skola.

Stockholms nya groddammar

1. Laduviksdammen, 35 kvm.
2. Kasbydammen, 30 kvm.
3. Sköndalsdammen, 30 kvm.
4. Forså-dammen, 40 kvm.
5. Fagersjödammen, 40 kvm.
6. Långsjöäng-dammen, 45 kvm.
7. Judarn - lilla dammen, 35 kvm.
8. Judarn - salamanderdammen, 200 kvm.
9. Råckstadammen, 45 kvm.
10. Kanaan-dammen, 45 kvm.
11. Kyrksjölötsdammen, 35 kvm.
12. Lillsjöparkdammen, 45 kvm.
13. Nackareservats-dammen, 190 kvm.

1 Inledning

1.1 Beskrivning och syfte

Många av stadens kärr och våtmarker har dikats ut, miljöskulden är stor för dessa biotoper. Genom att gräva groddammar i anslutning till naturmark vid stadens sjöar skapas sådana miljöer vilket torde gynna groddjurens fortlevnad. Groddammarna är viktig för både organismer knutna till våtmarksmiljöer och för växter och djur som är knutna till andra miljöer i områdena eftersom många arter under någon del av sin livscykel är beroende av vatten. En damm med en öppen vattenspegel blir också intressant för fåglar och andra djur. Dammarna kommer att bidra till rekreation och friluftsliv genom att locka till besök.

1.2 Bakgrund och utgångsläge

Många av stadens kärr och våtmarker har dikats ut, miljöskulden är stor för dessa biotoper. Groddjuren har under en lång tid - även globalt gått tillbaka bl.a. p.g.a. biotopförstörelning. Att i närheten av insjöar gräva små dammar är en enkel åtgärd att genomföra för att skapa groddjursbiotoper. Dammarna kan göras så de gynnar groddjuren speciellt, ex. genom att inte torka ut, vara solbelysta och vara utan fisk och kräftor och ger därmed groddjuren en bättre reproduktionslokal än vad sjöarna erbjuder.

2 Mål och resultat

2.1 Projektmål och deras uppfyllelse

Öka andelen yta av biotopen fiskfria små dammar för främst groddjur med ca 300 kvm. Projektmålet har uppfyllts då totalt 815 kvm groddammsyta har tillförts staden.

2.2 Projektets resultat i relation till målen i Stockholms miljöprogram

Mål 4 Ekologisk planering och skötsel

2.12 Delmål 4:1 Skötseln av naturliga och kulturpräglade biotoper ska ge en ökad biologisk mångfald. Skötseln ska vara ekologiskt inriktad och anpassas till skyddsvärda arter enligt Artarken.

Delmål 4.1.2 Areal per år av återskapande och restaurerande ängar, betesmarker, våtmarker och andra kulturpräglade biotoper.

Målen uppfylls genom att biotopen förbättrats samt tillfört ca 800 m² ny groddjursbiotop till stadens naturmarker.

2.3 Projektets pådrivande roll

Projektet har visat att groddammar kan anläggas med relativt enkla medel och att de ger effekt på den biologiska mångfladen. En damm gjordes i samarbete med Bromma sdf och en i samarbete med Björkhagens golfklubb och en lokal naturskyddsförening.

2.4 Tekniska lösningar

Dammarna grävdes med en vanlig mindre larvgående grävmaskin. Grävarbetet görs med fördel på tjälad mark för att undvika markskador. Kullersten lades i strandbrynet och något på botten, även ved lades i och nära dammen. Sju av dammarna fick 2,5-20 meter s.k. strandmatta (förgrodda strandvattenväxter på rulle). Tre av dammarna lades vid mycket skuggiga platser, fem av dammarna är helt solexponerade, resterande fem dammar har skugga endast viss del av dagen..

2.5 Attityd- och beteendeförändringar

I viss mån har folks oro av att dammar skapar myggplåga kunnat tillbakavisats.

2.6 Ej uppnådda mål

Planerade dammar vid Sicklasjön och Sätterskogen kunde ej genomföras då det inte gick att få överenskommelse med respektive stadsdelsförvaltning. Dammen vid Årstaviken skrinlades då den lämpligaste platsen redan var aktuell för ett annat våtmarksprojekt. I istället anlades dammar vid Lillsjön, Dammtorpssjön och Drevviken. Totalt anlades 13 st mot planerat 11 st dammar.

3 Projektekonomi

3.1 Bidrag och kostnader

Tabell A

Beviljat bidrag i kr (avser Miljömiljarden)	Utnyttjat bidrag i kr (avser Miljömiljarden)	Total kostnad i kr (inkl. annan finansiering)
360000	360000	618586

Tabell B

Post	Utnyttjat bidrag i kr (avser Miljömiljarden)					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Arbetskostnader				0		
Material				16906		
Entreprenader, grävning				293000		
Resor				0		
Kartor				22500		
Marklov/tillstånd				17594		
Information, trycksak				10000		
Summa				360000		

3.2 Besparingspotential

-

3.3 Löpande kostnader

De flesta av dammarna får utvecklas naturligt. Salamnderdammen i Judarn och eventuellt Sköndalsdammen kan behöva viss skötsel då de är placerade nära "parkmiljö", en skötselplan har utarbetats för Judarns salamanderdamm av Bromma sdf. Den större dammen i Nacka NR kommer att skötas av Björkhagens golfklubb i den mån det behövs.

4 Arbetssätt

4.1 Projektorganisation

Projektledning

Projektledare Sverker Lovén

Ekonomiansvarig Ingrid Widegren m.fl

Projektgrupp (för Judarns salamanderdamm)

Stefan Lundberg, naturhistoriska riksmuseet

Martina Kiibus, Bromma sdf

Lars Steen, Bromma sdf

Udo Bosch Landskapsarkitekt-konsult WSP

Miljö- och Hälsoskyddsförvaltningen

Projektgrupp (för salamanderdamm Nacka NR)

Mattias Sjölander, Fastighetskontoret

Staffe Aurell + Jorma, Björkhagens GK

Lokal Naturskyddsförening

Projektgrupp (för Laduviksdammen)

Henrik Nicklsson, Kungliga Djurgårdsförvaltningen.

4.2 Samarbete mellan aktörer

Vid anläggandet av salamanderdammen i Nackareservatet bidrog projektet med ca 27.000 kr medan Björkhagens golfklubb och Naturskyddsföreningen bidrog med resterande, ca 50 tkr i form av i huvudsak eget arbete.

Även salamanderdammen vid Judarn var ett samarbetsprojekt – internt med Bromma sdf.

4.3 Kvalitetssäkring

Redovisning till andra bidragsgivare dvs länsstyrelsen. Dammarna är beskrivna inom ett examensarbete av Anna-Lee Jansén. Samtliga dammar är uppmätta vad gäller djup, yta och läge. Dammarna beskrivs enligt flera parametrar: Omgivning, vattenkemi, fauna, flora mm. Dammarna besöks och planeras att besökas vid flera tillfällen för att notera vattendjup, flora och fauna mm. Undersökningarna och erfarenheter kommer ge grund för eventuella ytterligare dammar i framtiden.

4.4 Kunskapsspridning

- SvD och DN har flera gånger skrivit om dammarna.

- Hemsidorna: miljomiljaren.se, fiske.nu, stockholm.se/idrott/fiske m.fl

- SvT: ABC-nyheterna 7 juni 2007, invigning av salamaderdamm i Judarn.

- Förvaltningens årliga information till länets fiskevårdsintresserade.

- Förvaltningen redovisningar om natur- och fiske-vårdsmedel.

- Förvaltningens redovisning till idrottsnämnden.

- Skyltar vid resp. damm.

- Speciell broschyr: "Stockholms nya groddammar" som finns för utdelning vid SDF receptioner. Finns även på www.stockholm.se/idrott som pdf.

- Naturguidning, framförallt vid Bromma.
- Examensarbete vid Stockholms universitet.
- Artarken.

5 Erfarenheter

5.1 Samlade erfarenheter och slutsatser

Externa konsulter behövde ej anlitas. Förvånadsvärt höga kostnader för samlingskartor och för marklov / tillstånd. Viktigt med kommunikation och information mellan inblandade parter. Önskvärt vore att naturvårdsprojekt hade en enklare tillståndsprövning / undantagna vad gäller ex. strandskyddsdispens och prövning enl. miljöbalken.

Gynnsamt är att gräva vid frusen mark alt. torra marker och torrt väder för att minimera markskador. Bra om flera entreprenörer kan användas samtidigt för att tillvarata gynnsam anläggningsperiod. Grodor tycks ha starkare homing-instinkt (återvänder för lek till födelseplatsen) än vad salamandrar har. En bra solbelyst groddjurs-leklokal är inte säkert en bra groddjurslokal under högsommaren då groddjuren observerades föredra de dammar som placerats vid mer skuggiga platser. En till synes liten insats som att gräva ett vattenhål ger omedelbart framgång för den biologiska mångfalden, insekter, groddjur, ormar, växter, fåglar, hjortdjur m.fl dyker snabbt upp vid den nya biotopen. "Finns biotopen, kommer djuren".

5.2 Framgångsfaktorer

Få inblandade med en klar målsättning där åtgärderna är uppskattad av boende, organisationer och allmänhet. Merparten av arbetet utfördes utaför tätbebyggt område vilket minskar risk för konflikter avsevärt.

5.3 Förvaltning av det genomförda projektet

Fler och bättre lekplatser för groddjurens naturliga lek finns nu - bevisligen har gordor och salamandrar lekt i de nyanlagda dammarna. Förbättringar och eventuell skötsel av dammarna planeras i viss mån fortsätta inom ramen för nya och tillgängliga medel, sdf budget och via volontärer.

5.4 Projektdokumentation och styrning

Förvaltningen har kontrollerat (och godkänt) att beställda uppdrag har utförts enligt projekt- och arbetsbeskrivningar. Naturvårdsvinster kommer att undersökas under 2007 och 2008 bl.a genom inventeringar och besök. Redovisning har lämnats till länsstyrelsen. Dammarna är beskrivna inom ett examensarbete av Anna-Lee Jansén, Stockholms universitet.

5.5 Följdåtgärder

Planerade dammar vid Sicklasjön och Sätraskogen kunde ej genomföras då det inte gick att få överenskommelse med respektive stadsdelsförvaltning. Dessa platser är f.f. intressanta för att anlägga groddjursdamm vid. Inventeringen inför anläggandet visar även på andra lämpliga platser för enkla dammar inom staden.

5.6 Projektets replikerbarhet

Dammarna är beskrivna inom ett examensarbete av Anna-Lee Jansén. Samtliga dammar är uppmätta vad gäller djup, yta och läge. Dammarna beskrivs enligt flera parametrar: Omgivning, vattenkemi, fauna, flora mm. Dammarna besöks och planeras att besökas vid flera tillfällen för att notera vattendjup, flora och fauna mm. Undersökningarna och erfarenheter kommer ge en bra grund för anläggande av eventuella ytterligare dammar i framtiden.

6 Kontaktuppgifter

Sverker Lovén
Stockholms idrottsförvaltning
Box 8313
104 20 Stockholm
Telnr: 08-5082 76 80
fax nr: 08-5082 84 55
sverker.loven@idrott.stockholm.se
www.stockholm.se/idrott/fiske

7 Bilagor

Pdf-fil, "Stockholms nya groddammar"
Andra bilder finns att tillgå på samtliga dammar.

Bilaga 1 – Sammanfattat omdöme

Nr	Påstående	Instämmer				
		Inte alls	I viss mån	Ganska mycket	Helt	Vet ej
1	De uppnådda resultaten överensstämmer med de tidigare angivna målen.	☐	☐	☐	☒	☐
2	Det genomförda projektet medför en positiv påverkan på miljön.	☐	☐	☐	☒	☐
3	Projektet bidrar till utvecklingen av ny teknik (t ex genom användningen av sådan teknik).	☒	☐	☐	☐	☐
4	Projektet har lett till attityd- och/eller beteendeförändringar.	☐	☐	☒	☐	☐
5	Projektet medför minskade kostnader (för drift och underhåll, t. ex. i form av energikostnader).	☒	☐	☐	☐	☐
6	Samarbetet med andra aktörer inom och utom staden har fungerat väl.	☐	☐	☐	☐	☐
7	Projektresultaten kommer till användning inom förvaltningen/bolaget, eller inom andra förvaltningar/bolag.	☐	☐	☒	☐	☐
8	Projektet är så bra att det bör upprepas (inte nödvändigtvis i samma förvaltning/bolag).	☐	☐	☐	☒	☐